

ESTUDI, DOCUMENTACIÓ I CONSERVACIÓ DELS REFUGIS DE LA BASSA, DE CA L'ESCLOPER I DEL CAMP DE FUTBOL¹

Grup Búnquers Arenys

1. Introducció

Nascut amb el propòsit d'estudiar, documentar, preservar i difondre el llegat arquitectònic de la Guerra Civil (1936-1939), el Grup Búnquers Arenys té, com bé deixa clar el seu nom, la prioritat de fer-se ressò d'aquestes construccions defensives aixecades al llarg del nostre litoral. El resultat del treball de recerca que estem duent a terme queda palès en els d'articles, comunicacions i ponències presentats en publicacions diverses -Revista Rodalies, Salobre, etc.- i en reunions de caire comarcal com ara la Sessió d'Estudis Mataronins. A més, hem realitzat passejades per conscienciar tothom, petits i grans, de l'existència d'uns monuments que ens parlen del nostre passat més recent.

Tot i així, també hem centrat les nostres investigacions en altres tipologies arquitectòniques projectades amb motiu del mateix conflicte bèl·lic: els refugis antiaeris. El projecte que ara presentem no té cap altre objectiu que recuperar i donar valor a aquestes estructures, tan interessants com desconegudes. No desitgem res més que garantir-ne la conservació, aprofundir en el seu coneixement i en el context de la seva construcció i difondre entre les generacions actuals i futures un dels capítols més tristos i foscos dels nostre passat més viu.

2. El Refugi de la Bassa/Can Gasau i el de Ca l'Escloper

El refugi de la Bassa/Can Gasau es troba sota el turó de la Pietat, molt a la vora de la línia de costa, a l'extrem oriental del nucli urbà. Desconeixem a qui pertany, ja que la penya compta amb diversos propietaris. Segons la informació aportada per diversos testimonis, va ser construït pels veïns del pròxim carrer DE Sant Joan i Pels treballadors de Manufactures Lletjos (coneguda popularment com les Bàscules), sota la supervisió de l'arquitecte municipal d'aleshores.

La fàbrica de bàscules Lletjos va esdevenir una empresa d'armament (granades de morter, tipus Valero de 81 mm) i, per tant, un clar objectiu dels bombardeigs. El carrer DE Sant Joan es va veure afectat per aquest fet. Al principi, la gent es refugiava a sota de l'escala de casa però això va canviar a partir de l'ensorrament d'alguns immobles pels bombardeigs de finals de juny de 1937.

El refugi tenia una entrada des de la bassa del Molí de Mar per a la gent del carrer de Sant Joan i una altra des de l'altre canto del turó (Can Gasau) per als obrers de l'esmentada fàbrica. Cada accés portava a una sala circular, les quals estaven connectades entre si. A més, si una de les entrades quedava afectada pel bombardeig sempre quedava l'altra com a sortida d'emergència. L'entrada de la bassa va ésser utilitzada per la canalla per a jugar fins als anys setanta del segle XX, mentre que l'entrada de Can Gasau va ser tapiada quan es va instal·lar una factoria de peix al solar. Amb el temps, les dues entrades van quedar colgades pel sauló que s'anava desprenent de les penyes. El Grup Búnquers Arenys n'ha pogut localitzar les dues entrades.

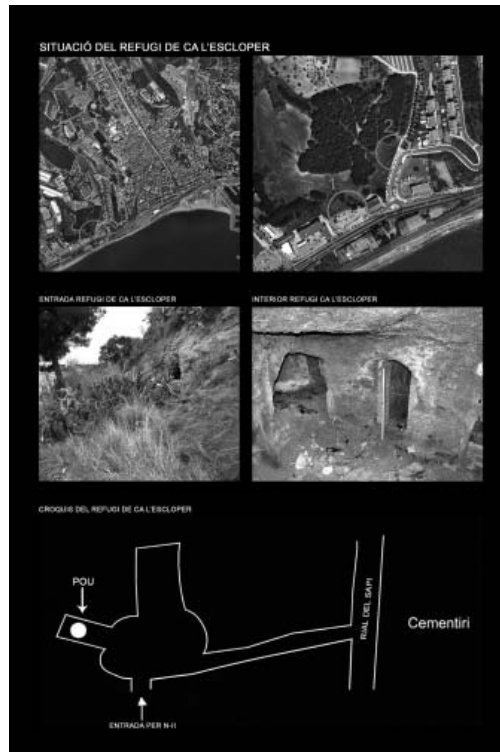
¹Aquesta comunicació ha estat realitzada conjuntament pels membres del Grup Búnquers Arenys: Núria Benaiges, Xavi Benet, Ramon Bruguera, David Castañeda, Esther Castañeda, Joan Miquel Llodrà, Joan Roldós, Aitor Sampere i Dani Vives. Fotografies de David Castañeda

El refugi de Ca l'Escloper, dins d'una parcel·la de propietat municipal, és una antiga fresquera aprofitada per alguns operaris de la fàbrica d'armament. Aquests consideraven que el refugi de Can Gassau era massa a prop de l'empresa (com s'ha dit, un cobejat objectiu militar). Aquest refugi és a uns cent metres de l'anterior en direcció a Caldes d'Estrach. Com que els refugis havien de ser accessibles almenys per dues entrades prou separades entre si (20 metres o més), van excavar un passadís amb sortida pel rial del Sapí. Al seu interior es va fer un pou amb la intenció de tenir aigua però el resultat va ser negatiu. El recinte es va tornar a utilitzar com a fresquera acabada la guerra.

2.1. Objectius

- Documentació dels refugis per mitjà de la realització d'una memòria on es recolliria la descripció, la planimetria i recull fotogràfic de cada estructura.
- Conservació de l'estructura per mitjà de la seva neteja i presa de mesures per a una millor protecció (posar un reixa, tapiar l'entrada, etc.).
- Divulgació amb la realització de comunicacions i publicacions sobre aquests treballs.

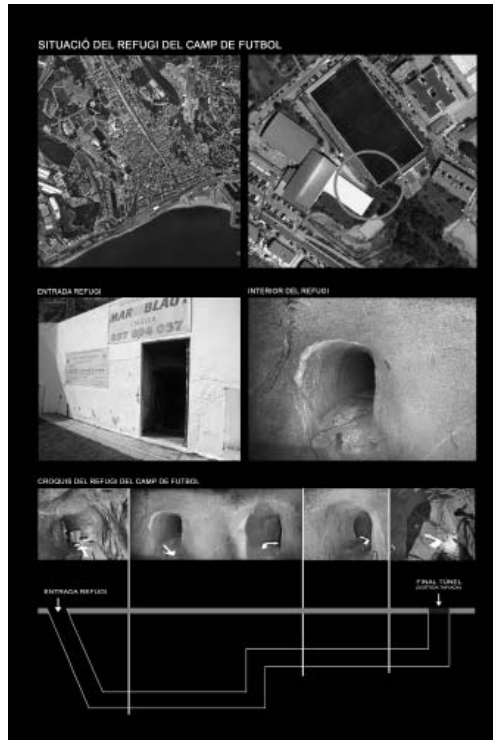

2.2. Tasques a realitzar

- Accedir a l'interior del refugi per comprovar-ne l'estat: l'entrada de la bassa està coberta de sauló, que s'hauria de retirar fins deixar l'accés com era originàriament. La suposada existència d'una segona entrada, realitzada per un particular del carrer, només es podrà comprovar des de l'interior. En el cas de Ca l'Escloper, el mur de tanca està a punt de caure i, per tant, s'hauria d'enderrocar. A més, cal comprovar l'estat de conservació del passadís i situar a quina alçada del rial del Sapi hi ha sortida.
- Documentar els espais: aquests refugis mostren certes diferències, ja que una estructura és feta per la ocasió (Bassa-Gassau) i l'altra és aprofitada (Escloper). En aquest segon cas, no només ens aportarà informació sobre els refugis sinó que podrem recollir informació relacionada amb el treball al camp (fresquera, magatzem de patates, pou, etc.).
- Buidatge del fons documental, fotogràfic i de publicacions relacionades amb aquestes construccions (Arxiu Municipal Fidel Fita, Biblioteca Pare Fidel Fita, arxius de particulars, etc.).
- Entrevistes amb antics treballadors de la fàbrica o amb veïns del carrer de Sant Joan durant la guerra.
- Un cop acabada tota la feina s'haurien de tancar els accessos per evitar possibles riscos innecessaris. En el cas del refugi de la Bassa, la neteja del seu entorn podria aportar més informació sobre la Guerra Civil, ja que el sauló resultat de la seva construcció va anar a parar a l'antiga cisterna d'aigua, fent una plataforma en què, abans de l'entrada de les tropes nacionals a Arenys, s'hi va posar una

peça d'artilleria. A més, la documentació d'aquestes restes serviria per a futurs estudis sobre el moli del qual formava part la bassa.

3. El refugi del camp de futbol

Aquest refugi, situat a l'interior del camp municipal d'esports Bernat Coll, és de propietat municipal. L'estructura tenia dues entrades però una va quedar fora de servei quan s'hi va construir un complex esportiu fa uns anys. La construcció va ser feta pels veïns dels carrers de Sant Rafel i de Sa Clavella; si una persona d'un altre carrer volia accedir-hi, havia de pagar. Algunes persones hi feien vida i només en sortien per anar a treballar o buscar aliments.

3.1. Objectius

- Conservació i documentació d'aquest espai.
- La divulgació no se centraria en publicacions sinó que creiem que és el lloc idoni per a la realització d'un espai de Memòria Històrica d'Arenys. La raó d'aquesta proposta és la seva bona conservació, el seu bon accés i el fet d'estar ubicat en una zona oberta de dia i tancada durant la nit.

3.2. Tasques a realitzar

- Documentació del refugi per mitjà de la realització d'una memòria on se'n recolliria la descripció, la planimetria i el fons fotogràfic.

- Adaptar el refugi per tal de fer-lo visitable, tot intentant salvar qualsevol barrera arquitectònica que no permeti accedir a un sector de la població.
- Recuperar alguns elements perduts com pot ser l'enlluït de l'època.
- La realització de plafons explicatius sobre els refugis i la Guerra Civil a Arenys.
- A l'entrada del refugi, col·locació d'una placa d'homenatge a totes les persones que van participar a la realització de refugis a Arenys. Les idees polítiques potser eren diferents però tothom tenia en comú el fet de voler sobreviure.
- Ser una eina didàctica per a les escoles del nostre municipi o comarca. Això s'aconseguirà establint contactes amb el professorat d'aquestes centres d'ensenyament.

Volem portar a terme totes aquestes tasques amb la participació de voluntaris, però tot això no es pot realitzar sense un suport econòmic per part de l'Ajuntament i d'altres institucions (Memorial Democràtic, Generalitat de Catalunya, etc.), ni sense l'ajuda d'alguns treballadors municipals (arquitecte municipal, brigada, cos de bombers...).

D'aquest projecte es va entregar una còpia a totes les forces polítiques que es van presentar a les últimes eleccions municipals. A més, també es va posar a disposició pública, per poder ser consultat a la biblioteca municipal i a l'arxiu municipals. Amb aquesta iniciativa, el nostre grup pretenia conscienciar els nostres futurs governants de la importància de preservar el nostre patrimoni i copsar quin pla d'actuació tenen, envers ell, per als propers quatre anys.

En els últims mesos s'han mantingut contactes amb la regidoria de cultura per poder col·laborar en aquest projecte. Els bombers han mostrat el seu interès en participar-hi, tot donant-nos unes pautes d'intervenció i buscant la màxima seguretat a l'hora de realitzar aquesta feina.

Plaol d'Arenys de Mar amb la senyalització dels refugis antiaeris de la Guerra Civil (1936-1939) localitzats fins al moment pel Grup Búnquers Arenys. Si bé alguns d'aquests refugis van ser construïts expressament a causa del conflicte bèl·lic, ja fos per iniciativa privada o pública, d'altres van aprofitar construccions anteriors.